

Věty s *ut* a výrazy izofunkčními

Pozor: Cvičné věty jsou zařazeny jak na závěr, tak po jednotlivých oddílech výkladu.

A. VĚTY PRIMÁRNĚ INDIKATIVNÍ základní překlad JAK(O)

A 1. Věty způsobové a způsobově srovnávací

Způsob (*jak?*) lze vyjádřit i neslovesně (příslovcem, předložkovým nebo prostým pádem substantiva), zejména po adjektivech. Pro velkou polyfunkčnost *ut* se k vyjádření způsobu využívalo raději

a) spojek/příslovci

velut, quasi, quemadmodum; tyto výrazy včetně samého *ut/sicut* nemusejí uvádět vedlejší větu, ale **jen větný člen** připojený pro srovnání:

homō acūtus ut Poenus : člověk chytrý jako Féničan

ceu spíše než způsob uvozuje doplněk:

anima eius ceu columba caelum appetiit :

īnstar, obv. s gen., mívá významový odstín „(velký) jako“, „(závažný) jako“,¹ což se někdy vyjádří nevlastní předložkou *in platnosti*, ale většinou stačí *jako*:

baptizātōrum familia, tamquam Ecclēsia domestica, cōgregāta verbō et sacrāmētō, fit simul, īnstar Ecclēsiae magnae, magistra et māter FamCons 38

:

ac (běžný význam: *a*) se klade po výrazech pro (ne)rovnost/podobnost:

similis/similiter ac, pār/pariter ac × *alius/aliter ac, secus ac*

: *stejný/podobný//–ě jako* × *jiný//jinak než*;

b) (ve Vulg.) spojkových frazémů se *sī* (srov. věty podmínkové):

ut sī, tamquam sī, velut sī, ac sī + konj. : *jako by*

c) **korelativ sīc – ut, sīcut – ita et, tam – quam** : *tak – jako*; stojí-li oba korelované výrazy na hranici vět, mohou splynout a vytvořit **sprežku: sīcut, tamquam (tanquam)**.

Ve Vulg. se k takové sprežce někdy připojuje korelát znovu: logičtěji *sīcut – ita*, méně logicky *sīcut – sīc*.

Vyskytne-li se po těchto spojovacích výrazech konjunktiv, je třeba odhadnout, proč tam je. Nejčastěji se pak překládá *jako by* (signál přirovnání ne nutně přesného).

Pozor na *sīcut, sīc ut*: s konjunktivem zpravidla vytváří větu účinkovou (srov. níže oddíl B 6).

Specifický významový odstín má **prōut / prō eō ac** : *podle toho, jak*.

Sīcut je typické pro **přirovnání**: *Sīcut noxius est quī mittit sagittās et lanceās in mortem, ita vir, quī fraudulentē nocet amicō suō et, cum fuerit dēprehēnsus, dīcit: Lūdēns fēcī*. Prov 26,19 : *Jako je škůdcem ten, kdo vystřeluje šípy a metá oštěpy, aby někoho zabil, tak muž, který lstivě škodí svému příteli, a když je dopaden, řekne: To jsem udělal z legrace*.

Přirovnání samo bývá poměrně rozvinutým obrazem; stane-li se jeho součástí ještě další srovnání, může vzniknout košatá konstrukce na hranici srozumitelnosti, v níž bývají různé podoby srovnávacích operátorů (ve šťastném případě odlišují různé úrovně přirovnávání): *Sīcut enim ēructant praecordia fētentium, et sīcut perdix inducitur in caveam, et ut caprea in laqueum, sīc et cor superbōrum, et sīcut prōspector vidēns cāsum proximī suī*. Sir 11,32 : *Jako pak říhají vnitřnosti lidí páchnoucích a jako se koroptev láká do klece a (jako) srna do*

¹ Etymologicky se *īnstar* spojuje s *īnstāre*; věcně s tím, že se zastavil jazýček vah a ukázal váhu/hodnotu.

léčky, tak i srdce pyšných a jako vyzvědač (volněji pyšných: je jako vyzvědač), který číhá na pád svého bližního.
Překlad ještě srozumitelnější by tu musel být výkladem podobenství.

Sententiae exempla ad exercendum:

A.1.1 Quae est ista, quae progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Cant 6,9

A.1.2 Ut vitrum non laeditur / sole penetrante, / sic illaesa creditur / Virgo post et ante. – Orto Dei Filio / virgine de pura / ut rosa de lilio / stupescit natura. cantio Dies est laetitiae

A.1.3 Beatus qui loquitur prout dat Spiritus Sanctus, non prout suus animus! SAntPad = LH – Alt13.6.

A 2. Věty způsobově obsahové

Větný člen, který chybí v řídící větě, není větou závislou přímo pojmenován, ale charakterizován. Překlad obvykle nečiní potíže.

Sententiae exempla ad exercendum:

A.2.1 Fecitque Iosue ut sibi fuerat imperatum. Ios 5,16

A.2.2 Et prophetavi sicut praeceperat mihi. Ezech 37,7+10

A 3. Časové věty s *ut* : *jak(mile)*, *když*

Jak víme z HO Věty časové, v klasické latině se význam *jakmile* (= *hned jak*, *vzápětí*) zesiloval použitím *ut primum*. Vulg. však používá oba výrazy jen samostatně (*primum* : *nejprve*); pro bezprostřední následnost se používá např. korelativní *confestim-ut* : *hned-jak*.

Sententiae exempla ad exercendum:

A.3.1 Ut intellexit Didymus, quia surrexerat Iesus, remansit fere dubius, alleluia. cantio paschalis O filii et filiae

A.3.2 Et traditus est illi liber Isaiae prophetae. Et, ut revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat: Spiritus Domini super me; propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde... L 4,17sq.

A.3.3 Martha ergo, ut audivit quia Iesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat. Io 11,20

A 4. Vsuvky odkazovací

Tyto vsuvky bývají povahy gnómické (připomínají obecně známou a obecně platnou skutečnost) a jsou proto primárně indikativní. Bývají vyjádřeny i neslovesně:

ut suprā / infrā : *jak(o)* <je uvedeno> výše / níže

ut diximus :

ut Ecclēsia docet :

ut sequitur :

Rozdíl proti větám způsobovým je v tom, že na vsuvku se nelze ptát jako na větný člen.

Vsuvka zpravidla obsahuje verbum dicendī, sentiendī, aestimandī ap.:

ut in Ieremiā dicit (Deus) :

ut annuntiāvit Archangelus Gabriēl :

quemadmodum licet :
sicut praecēperat :

Sententiae exemplares ad exercendum:

A.4.1 Sed, ut video, non est, qui possit arguere Iob. Iob 32,12

A.4.2 Nos igitur (...) Daibertum (...) ex integro, Ecclesiae necessitate ingruente, diaconum constituimus. Quod non reiterationem existimari censemus, sed tantum integram Diaconii dationem, quoniam quidem, ut praediximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit. D 701 (B. Urbanus II, Ep. „Debent subditi“ ad Petrum episc. Pistor. et Rusticum abb. Vallumbros., 1088)²

A.4.3 Unde docendum est, christiani hominis paenitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a peccatis, et eorum detestationem, aut cor contritum et humiliatum (*Ps 50,19*), verum etiam et eorundem sacramentalem confessionem (...) itemque satisfactionem (...), non quidem pro poena aeterna, quae vel sacramento vel sacramenti voto una cum culpa remittitur, sed pro poena temporali (*can.30*), quae (ut sacrae Litterae docent) non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiae Dei, quam acceperunt, ingrati Spiritum Sanctum contristaverunt (*cf. Eph 4,30*) et templum Dei violare (*cf. 1C 3,17*) non sunt veriti. D 1543 (Conc. Trident. sessio VI, Decretum de iustificatione)

B. VĚTY KONJUNKTIVNÍ

základní překlad *ABY* (*at'*) / *ŽE*

ut (*nē*) *quis/quid* : *aby někdo/něco* (*ne...*)

Zápor *nē* : *aby* (*at'*) / *že ne*; ve Vulg. doprovází spojku *nē* zpravidla *quando* (i jako spřežka: *nēquando*) nebo *forte*; obojí je patrně překlad *pote* v řec. *mépote*. Jen málokdy je namíste tyto výrazy překládat *někdy*, *náhodou*; většinou chápeme celý výraz jako spojkový frazém.

B 1. Věty účelové (finální)³

Mají kladnou spojku *ut* – zápornou *nē*.

Někdy je třeba vykombinovat, zda *nē* na začátku věty není záporka konjunktivu ve větě hlavní – ale většinou je to spojka.

Platí řádek konsekvence pro **současnost**: konj. po čase hlavním, konj. po čase vedlejším.

Účel se týká budoucnosti, ale pomocí opisů pro následnost se to nevyjadřovalo: představme si to jako „samozřejmou následnost/budoucnost“.

Podoba zájmena po spojce: *ut* (*/nē*) *quis/quid* (= *ut ali-quis/...*) : *aby někdo/něco/někdy* (*ne...*)

Podobně *sī quis*, *quia quis* aj.

Pozor: *nē quando* / *nēquando* je pod řeckým vlivem (podle *mé pote*); obvykle nepřekládáme *aby někdy ne...*, ale prostě *aby ne...* .

Korelace (poměrně vzácná) *ad hoc* – *ut* : *k tomu, aby*; *ideo* – *ut* : *proto – aby*. Ale *Ideo* : *Proto* častěji platí k předchozí větě.

Sententiae exemplares ad exercendum:

² Jde o „znovujmenování“; Daibertovi udělil jáhenské svěcení mohučský arcibiskup, který sám byl ordinován kacíři; papež Urban II. však Daiberta ustanovuje jáhnem doopravdy.

³ *finis* : konec (→ pl. hranice, území), cíl, **účel** ...

- B.1.1.** Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum et eligere bonum. Is 7,15
- B.1.2.** Nam et Filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis. Mc 10,45
- B.1.3.** A superbia custodi servum tuum, ne dominetur mei. Ps 18,14 neovulg.; srov. Vulg.
- B.1.4.** Tu, qui disposuisti prophetam tuum minui et Christum crescere, doce nos aliis cedere, ut manifesteris. LH - PrecesVesp24.6.
- B.1.5.** Nihil horum timeas quae passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini. Ap 2,10
- B.1.6.** Adesto pastoribus et populis eorum diligentiae creditis, ne gregi desit cura pastoris, neque pastoribus oboedientia gregis. PrecVespFerIVHebdVQ
- B.1.7.** Ut quis ad sacros ordines promoveri possit, sequentia requiruntur documenta. CIC 1050
- B.1.8.** Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longaevus super terram, quam Dominus dedit tibi. odkud?
- B.1.9.** Intelligite haec, qui obliviscimini Deum; nequando rapiat, et non sit qui eripiat. Ps 49,22; Neovulg. rapiam: vylož
- B.1.10.** **Salvā nōs, Domine, vigilantēs, custōdī nos dormientēs, ut vigilēmus cum Chrīstō et requiēscāmus in pāce.**

B 2. Obsahové věty snahové a jiné („prosebné, modlicí“, „nabádavé“, obsahově srovnávací)

Podobně jako účel, také to, oč usilujeme, se chápe jako blízká a s přítomností svázaná budoucnost; proto jsou tu stejně jako ve větách finálních konjunktivy pro současnost.

Zápor *nē* : *aby/at' ne*

Rozlišení vět účelových (na které se ptáme *za jakým účelem?* a které rozvíjejí valenčně nasycenou větu řídicí) od vět obsahových, tj. předmětných (*o co prosíme?, co máš učinit? čeho se bojím?* ap.) je někdy obtížné a narazili bychom při něm na sporné případy: *Prosim, abys mě vysvobodil* = 1. o co prosím?, 2. za jakým účelem prosím?; podobně *Cavē, nē cadās* : Překlad však bude týž (*aby*, popř. *at'*); v L jsou pro obě sémantické nuance tytéž spojky (*ut / nē*) a tytéž konjunktivy; není tedy nutno se teoretickým rozlišováním trápit. Ve Vulgátě a ve středověké latině bývají obsahové věty s *ut / nē* i po slovesech, kde mívala klasická latina *AcI: polliceor, prōmittō, iūrō* aj.

Věty nabádavé vybízejí k ostražitosti (*cavē, vidē, cūrā, prōvide*) nebo upozorňují, že něco je/není správné, nezbytné apod. (*fās est, necesse est*). Obsah vybidky nebo hodnocení vyjadřuje věta obsahová.

Větou s *ut* (obsahově srovnávací) se někdy vyjádří i *tertium comparationis* při komparativu: použije se frazém *quam ut*, který přeložíme podle vyrozumívané reálnosti *než aby / než že*.

Sententiae exempla ad exercendum:

- B.2.1** Fili Dei unigenite, qui venturus es ut verus angelus testamenti, fac, ut mundus te suscipiat et agnoscat. LH – PrecesVespIDomIVAdv
- B.2.2** Fac, ut ardeat cor meum / in amando Christum deum, / ut sibi complaceam. – Fac me tecum plangere. odkud?
- B.2.3** Sed tu, bonus, fac benigne / ne perenni cremer igne. odkud?
- B.2.4** Concede propitius, ut fideles tui, cum eo consepulti in baptisate, ipso resurgente, ad vitam proficiant sempiternam. OratLaudSabS
- B.2.5** Deus, qui ad gloriam tuam et generis humani salutem Christum esse voluisti summum aeternumque sacerdotem, praesta ut populus, quem sanguine tuo tibi acquisivit, ex eius

memorialis participatione, virtutem crucis ipsius capiat et resurrectionis. *PrecesVespCenaDom*;
promyslet důrazy v poslední klauzi

B.2.6 Da ut sciamus cum gaudentibus gaudere et cum flentibus flere, ut caritas nostra magis in dies abundet. *PrecVespIDomVQ*

B.2.7 O sol iustitiae, quem immaculata Virgo ut lucens aurora praecessit, tribue ut in lumine visitationis tuae semper ambulemus. *PrecesLaudComBMV*

B.2.8 Magnificantes, Domine, potentiam tuam, supplices exoramus, ut, sicut beatus N. dominicae fuit passionis imitator, ita sit fragilitatis nostrae promptus adiutor. *OratTPVespCommUnMart*

B.2.9 Christe, lumen indeficiens, die iam declinante, tibi nostram devotionem offerimus, teque rogamus, ut luce tuae resurrectionis fratres nostros defunctos illumines. *PrecesVespFerIIOctP*

B.2.10 Et accedunt ad eum Iacobus et Ioannes filii Zebedaei dicentes: Magister, volumus ut quodcumque petierimus facias nobis. At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis? Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam et alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua. *Mc 10,35sq.*

B.2.11 Obsecro autem eos qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent ea quae acciderunt non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri. *2Mac 6,12*

B.2.12 Cave diligenter ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis. *Dt 6,13*

B.2.13 Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum, et facias tibi sculptam similitudinem eorum, quae fieri Dominus prohibuit: quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus aemulator. *Dt 4,23sq.*

B.2.14 Videte ne quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, et multos seducent. *Mt 24,4-5*

B.2.15 Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo. *Hebr 3,12*

B.2.16 Videte ne contemnetis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in caelis semper vident faciem patris mei, qui in caelis est. *Mt 18,10*

B.2.17 Et auferam cor lapideum de carne vestra et dabo vobis cor carneum et spiritum meum ponam in medio vestri et faciam, ut in praeceptis meis ambuletis, et iudicia mea custodiatis et operemini. *Ez 36,26-7*

B.2.18 Ad validam peccatorum absolutionem requiritur ut minister, praeterquam potestate ordinis, facultate gaudeat eandem in fideles, quibus absolutionem impertitur, exercendi. *CIC 966*

B.2.19 Christifideles enitantur ut in societate civili leges, quae iuvenum formationem ordinant, educationi eorum religiosae et morali quoque, iuxta parentum conscientiam, in ipsis scholis provideant. *CIC 799*

B.2.20 Necessae est ergo ut quem Creatorem credimus, hunc nec principium, nec finem habere posse confiteamur. *Hugo de SVict, DeIII diebus XVII*

B.2.21 Fas ergo non est ut existimemus Creatorem rerum aut collectione diversorum, aut compositione partium, aut similitudine plurium unum esse. *Hugo de SVict, DeIII diebus XIX*

B.2.22 Non autem scripsi haec ut ita fient in me: bonum est enim mihi magis mori quam ut gloriam meam quis evacuet. *1C 9,15*

B.2.23 Nam quae maior gratia Dei nobis potuit illucescere, quam ut, habens unigenitum Filium, faceret eum hominis Filium, atque ita vicissim hominis filium faceret Dei filium? *SAugSermo185 = LH - Alt24.12.*

B 3. Obsahové věty konsekutivně finální

Tradiční název (kons. fin. = účinkově účelové) nevypovídá o významu (účinek a účel tu nesplývají), ale o formě, přesněji o kladených konjunktivech: ačkoli tu bývá korelace *sic – ut* jako ve větách účinkových, používají se **konjunktivy** pro současnost **jako ve větách finálních**

(účelových). Uvidíme však, že je-li třeba vyjádřit složitější vztahy mezi ději, kladou se **i jiné** konjunktivy podle konsekvence.

Věty vyjadřují, **co se děje**, stává, **co se stalo**, přihodilo ap. V řídicí větě je sloveso v 3. os., obv. sg. (*fit, accidit, ēvenit, contingit* ap. – samozřejmě i v jiných časech). Věta s *ut* vyjadřuje podmět. Je-li konatel osobní, vzniká vyjádření blízké obsahovým větám s *ut*; překládáme *faciam ut* : *učiním, že/aby*.

K blízkosti obou spojek, resp. obou typů vět, srov. čes. *Postarám se, abyste nehladověli* // *Postarám se, že nebudete hladovět*: významový rozdíl je nepatrný.

Ve Vulg. mnohdy souvětí začíná např. *Factum est*; následuje jiná, vložená věta vedlejší (*Factum est, cum...: Stalo se, když*); avšak obsahové spojky *ut* se už nedočkáme, protože pisatel zapomněl, jak souvětí začal (tzv. **anakolut**, vybočení z větné/souvětné stavby), a pokračuje větou indikativní, někdy dokonce se spojkou *et*:
factum est, cum consummāssset Iēsūs parabolās istās, trānsiit inde Mt 13,53
factum est iterum cum sabbatīs ambulāret per sata, et discipulī eius coeperunt praegredī Mc 2,23
 Anakolut ovšem platil a platí za známku nízkého, lidového stylu.

Sententiae exemplares ad exercendum:

B.3.1 Sic eveniet, ut conteram Assyrium in terra mea et in montibus meis conculcem eum, et auferetur ab eis iugum eius, et onus illius ab umero eorum tolletur. Is 14,25

B.3.2 Et, cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. Act 21,35

B.3.3 Sed Tobias plus timens Deum quam regem rapiebat corpora occisorum et occultabat in domo sua et mediis noctibus sepeliebat ea. Contigit autem ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam iactasset se iuxta parietem et obdormisset, et ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius fieretque caecus. Tob 2,9-11

B.3.4 Et accidit quadam die ut diceret Ionathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum: Veni, et transeamus ad stationem Philistinorum, quae est trans locum illum. 1Reg 14,1

B.3.5 Surge et accipe puerum et matrem eius et fuge in Aegyptum et esto ibi usque dum dicam tibi; futurum est enim ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum. Mt 2,13

B 4. Obsahové věty obavné

Obavu do přítomnosti a budoucnosti (která se chápe jako spjatá s přítomností) vyjadřují konjunktivy pro současnost; obavu do minulosti (*Bojím se, že se stalo...*) konjunktivy pro předčasnost.

Pozor na **ZÁPOR**:

Timeō nē veniat : *Bojím se, aby nepřišel / že přijde*

– je obava, že událost nastane

Timeō nē nōn veniat / ut veniat : *Bojím se, že nepřijde / aby (vůbec) přišel*

– je obava, že událost nenastane

Při stejném podmětu lze překládat infinitivem (ostatně i L mívá infinitiv:

timuit illō īre :

Obava a varování vyjádřené zápornými větami účelovými – např.

Timeō dōna vestra, nē ea mihi noceant : *Bojím se vašich darů, aby mi neuškodily*

Nōlī proximum tuum condemnāre, nē ipse condemnēris : *Neodsuzuj svého bližního, abys sám nebyl odsouzen*

– se kladou za věty valenčně nasycené, takže nemají obsahový charakter a neinterpretují se jako věty obavné. Přechod je sice plynulý, ale riziko dezinterpretujícího překladu je nízké.

Sententiae exemplares ad exercendum:

B.4.1 Timeo enim vestram caritatem, ne ea mihi noceat. S^{Ignat}AntiochEpist = LH - AltDomXpa

B.4.2 Dixit Tobias: Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi* prius petitionem meam confirmes et promittas mihi dare Saram filiam tuam. Quo audito verbo, Raguel expavit sciens quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam, et timere coepit ne forte et huic similiter contingeret. (pokud) Tob 7,10-11

B.4.3 Timuit enim ne forte raperent eum Iudaei et occiderent. Act 23

B.4.4 Hoc autem timuerunt ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem dei templumque defenderet. S^{Aug} TractInEuangIoannis, epitome vetustissima

B 5. Obsahové věty zabraňovací

Bránit lze jen v současnosti, resp. do (samozřejmě) předčasnosti; proto konjunktivy pro současnost.

Zápor:

a) Může mást, že v latinském *Impediō tē, nē abeās* je zápor explicitně přítomen, ale v češtině vychází překlad se záporem i bez záporu nastejno: *Bráním ti, abys neodešel* (tj. vlastně účel bránění) = *Bráním ti, abys odešel* (tj. obsah bránění). Kde lze, **překládejme infinitivem**: *Bráním ti odejít*.

b) Je-li v latinské řídicí větě zápor (*nōn, nēmō* aj.), nepoužívá se *nē*, nýbrž **quōminus** („aby [tím] ne-“) nebo **quīn**.

Sententiae exemplares ad exercendum:

B.5.1 Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo. Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex. Statimque cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam exclamavit voce magna: Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam. Et risit Daniel et tenuit regem ne ingrederetur intro et dixit: Ecce pavimentum; animadverte cuius vestigia sint haec. Dan 14,15sq.

B.5.2 Praedecessorum nostrorum inhaerendo vestigiis, clandestina coniugia penitus inhibemus; prohibentes etiam, ne quis sacerdos talibus interesse praesumat. D 817 (Cc. Lat IV, 1215)

B.5.3 (Imprimatur. – Imprimi potest. –) Nihil obstat quominus imprimatur. formulae permissivae

B.5.4 Et omnia, quae desideraverunt oculi mei, non negavi eis nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, oblectaret se in his quae praeparaveram. Eccle 2,10

B.5.5 Nullusque te prohibere poterit, quin in monumento eius sepelias mortuum tuum. Gn 23,6

B.5.6 Ecquis hominum laudabilissimam illam Mariam pro dignitate celebrare queat? Ipsa et mater et virgo est; o rem admirandam! Miraculum hoc me in stuporem rapit. Quis umquam audivit aedificatorem prohiberi ne proprium templum, quod ipse construxerit, inhabitaret? S^{Cyrrill}AlexHom4 = LH - Alt5.8.

B 6. Věty účinkové

Označení *věty konsekutivní* znamená vlastně *následkové*; netýká se tedy konsekvence ve významu souslednost – ta v nich platí jen volně a spíš jako u indikativů: nezávisle na času věty hlavní se kladou konjunktivy přítomnosti, imperfekta a perfekta. Při překladu je nutno rozlišovat

ut dīcat : *že říká* (přítomný účinek bytí minulého děje – právě pro tuto potřebu je v konjunktivech volnost),
ut dīceret : *že říkal* (účinek v minulosti nedokonavý (trvající, opakovaný),
ut dīxerit : *že řekl* (účinek v minulosti dokonavý (jednorázový).

Zápor: *ut nōn*

Korelativa *sīc, adeō, ita, tam, tot, tālis, tantus, (in)tantum* ukazují, že závislá věta často účinkem vyjadřuje způsob nebo míru.⁴

Větněčlenská platnost vět zvaných účinkové je vůbec různá: *takový hluk, že...* je věta přívlastková, *Petr byl takový, že...* je věta přísudková.

Korelativum *ita* bývá přemístěno do věty závislé, čímž vzniká spojkový frazém *ita ut : takže; sicut ut* nebývá (bylo by homofonní se způsobovým, indikativním, vysoce frekventovaným *sicut : jako*).

Latina má pro věty finální i konsekutivní konjunktivy přítomnosti a imperfekta; spojka ani tvar slovesa tedy neodliší účinek jako reálný, třeba i nezamýšlený děj, od zamýšleného, ale nikoli nutně reálného účelu:

Haec fecit ita ut turbae mīrarentur : ?Učinil to tak, že se zástupy divily × ?Učinil to tak, aby se zástupy divily.

V takových případech nutno vážit pravděpodobnost jednoho či druhého výkladu. Vítá Caroli má pro účinkové *tak – že* výraznější *ita – quod* s indikativem. Č chápe účel jako děj nereálný a vyjadřuje ho kondicionálem (*aby*), zatímco účinek nahlíží jako reálný a jako základní prostředek jeho vyjádření používá *že* + indikativ. Konjunktiv pro účinek v L lze pochopit jako vyjádření takového pojetí, že účinek není děj nezávislý: je vázán na působení své příčiny.

Někdy se i pro překlad účinku nabízí spojka *aby*, zvláště když řídicí věta vyjadřuje záměr, pokyn, kýžený budoucí stav ap.: *udělám/-ej to tak, aby (účinkem toho)...*

Sententiae exemplares ad exercendum:

B.6.1 Tantaque fuit abundantia tritici, ut harenae maris coaequaretur, et copia mensuram excederet. Gn 41,49

B.6.2 Et ecce has sequebantur aliae septem boves in tantum deformes et macilentae ut nunquam tales in terra Aegypti viderim. Gn 41,19; co vyjadřuje věta s *ut*?

B.6.3 Omnipotens sempiternus Deus, da nobis ita dominicae passionis sacramenta peragere, ut indulgentiam percipere mereamur. OratLaud+VespFerIIIHebdS proč tohle není věta obsahová "modlicí"?

B.6.4 Domus autem, quam aedificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur. 1Par 22,5; zvažte *že/aby*

B.6.5 Quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? Ier 14,19

B.6.6 Simile est regnum caelorum grano sinapis, quod minimum est ex omnibus seminibus; cum autem creverit, maius est omnibus holeribus et fit arbor ita ut volucres caeli veniant et habitent in ramis eius. podle Mt 13,31sq.

B.6.7 Sic corpus extra conteri | dona per abstinentiam, | ieiunet ut mens sobria | a labe prorsus criminum. h. Audi, benigne Conditor, VespDomQ

⁴ Šmilauerova syntax (*Novočeská skladba*, Praha 1969) rozlišovala u adverbialie způsobu a míry tři způsoby vyjádření:

přímo – *Zpívá krásně. Dostali hodně najíst.*

přirovnáním – *Zpívá jako slavík. Dostali najíst jako prelát.*

účinkem – *Zpívá k zešílení / že by jeden utek. Dostali najíst do sytosti.*

(Míru lze navíc vyjádřit i omezením *Přišli všichni až na Karla* a rozdílem *Je starší o rok*.)

B.6.8 Illo tempore equitabamus una dierum de Purgolino* in Pragam, volentes adire patrem nostrum, qui erat in Moravia. Et sic tarde venimus in castrum Pragense ad antiquam domum purgraviatus, ubi mansionem per aliquot annos feceramus, antequam palacium magnum fuerat edificatum. Et nocturno tempore deposuimus nos in lecto, et Bussco de Wilharticz senior in altero ante nos. Et erat magnus ignis in camera, quia tempus hiemale erat, multaeque candelae ardebant in camera, ita quod lumen sufficiens erat, et ianuae et fenestrae omnes erant clausae. Et cum incepissemus dormire, tunc deambulabat nescio quid per cameram, ita quod ambo evigilavimus. Et fecimus dictum Busskonem surgere, ut videret, quid esset. Ipse autem surgens circumivit per cameram querens et nichil vidit nec quidquam potuit invenire. Křivoklát, něm. „Hrádeček“, p/burgl(e)in; Vita Caroli VIII; střv. pravopis: monoftongizace e=ae, záměny ci=ti, ch=h aj.

B.6.9 Et, sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Io 3,14-16

B.6.10 Quapropter bene conscius ponderis huius actus plena libertate declaro me ministerio Episcopi Romae, Successoris Sancti Petri, mihi per manus Cardinalium die 19 aprilis MMV commissum renuntiare ita ut* a die 28 februarii MMXIII, hora 29,* sedes Romae, sedes Sancti Petri vacet et Conclave ad eligendum novum Summum Pontificem ab his quibus competit convocandum esse. český text zveřejněný na webu Radia Vatikán má *takže* a emenduje „ve 20h“; Benedictus XVI die 11. 2. 2013

B 7. Přípustkové věty s *ut*

se vídají vzácně:

Ut dēsint vīrēs, tamen est laudanda voluntās (hexametrum)

: *Jakkoli se nedostává sil, dobrá vůle zasluží pochvalu.*

Daleko častější jsou jiné přípustkové spojky – viz příslušný HO.

B 8. Vsuvky s formou vět finálních

Srov. čes. *Abych nezapomněl, vezměte si deštníky*⁵ – i tady věta s *aby* jako účelová jen vypadá. Oslovení lidé si nemají vzít deštníky za tím účelem, aby mluvčí nezapomněl, ale mluvčí uvádí účel, kvůli kterému říká to, co říká. – Překlad obvykle nečiní potíže.

ut ita dīcam : abych tak řekl

ut melius exemplum asseram : abych uvedl lepší příklad

nē⁶ quis mē putet insipientem 2C 11,16 : *at' mě nikdo nepokládá za hlupáka*

K následující tabulce

Legenda

* R – ve větě řídicí; při vsuvce ve větě, do níž se vsuvka vkládá

Z – ve větě závislé, resp. ve vsuvce;

() – neobligatorní čili prostředek se v textu může, ale nemusí objevit

** mají-li tyto věty konjunktiv, je to konjunktiv cizího mínění, nejistoty, potenciality apod.; je-li věta zapojena ve druhé či další závislosti, má konjunktiv platnost jako indikativ

⁵ Píše se i *Abych nezapomněl: vezměte si ...*, kde dvojtečka signalizuje, že nejde o obvyklou vedlejší větu.

⁶ Výraz *nē* v podobných větách lze ovšem chápat ne jako spojku, ale jako zápornku konjunktivu.

Druh věty	Signalizace R - Z*	Slovesný tvar (Z)	Podoba spojky klad – zápor	Frekvence	Č. příkladu
A. Věty primárně indikativní					<i>jak(o)</i>
způsobově srovnávací A 1	(Ř <i>sīc, ita</i> apod.)	ind. (konj.)**	<i>(sīc)ut(ī) – (sīc)ut(ī) nōn</i> jak(o) – j. ne	se samostat. ut řídke	<i>Ut vitrum nōn laeditur sōle penetrante, sīc illaesa crēditur Virgō post et ante. – Jako se nerozbije sklo, když jím proniká slunce, tak se věří, že byla Panna nedotčená před i po. – Sicutī per Adam mors intrāvit in hunc mundum, ita et per Christum salūs restitūta est mundō. – Tak jako skrze Adama smrt vkročila do tohoto světa, tak také skrze Krista byla obnovena spása pro svět.</i>
způsobově obsahové A 2	(Ř <i>fēcit</i> ap., místo předmětu Z)	ind. (konj.)**	<i>(sīc)ut – Ø</i> jak	řídke	<i>Fēcitque ei ut placitum sibi fuerat. – A učinil mu/ji, jak se mu zlíbilo.</i>
časové A 3	—	ind.	<i>ut – Ø</i> jak(mile), hned jak	v některých textech častěji	<i>Ut audīvit autem, vehementer expāvit. (1Mac 16,22) – Jakmile však [to] uslyšel, silně se ulekl</i>
vsuvky odkazovací A 4	Z <i>verbum dīcendī</i> apod.	ind. (konj.)**	<i>(sīc)ut – Ø</i> jak	běžné ve výkladech	<i>ut Māter Ecclēsia docet; sicut in Osēe dicit; uti scriptum est – jak učí matka Církev; jak říká v Ozeášovi; jak je psáno</i>

Přehled vět s *ut* a výrazy izofunkčními, část A

Druh věty	Signalizace R - Z*	Slovesný tvar (Z)	Podoba spojky klad – zápor	Frekvence	Č. příkladu
B. Věty konjunktivní					<i>aby, že</i>
finální B 1	—	konj. pro souč.	<i>ut – nē</i> aby – aby ne	velmi hojné	<i>[Docē nōs ad omnium bonum propter nōmen tuum fidēliter agere, ut hūmāna familia magis per Ecclēsiam illūminētur. Nauč nás pro tvé jméno věrně konat k dobru všech, aby lidská rodina byla škrze církev více osvécována.</i>
obsahové snahové aj. B 2	Ř výraz přání, úsilí apod., chybí obj./subj.	konj. pro souč.	<i>ut – nē</i> aby/at' – aby/at' ne	velmi hojné	<i>Fac nē veterāscāmur in āctibus pravītātis. Učiň, abychom neustrnuli ve skutcích nepravosti.</i>
obs. konsekutivně finální B 3	Ř <i>fit, accidit, ēvenit, contingit</i> ap., chybí obj./subj.	konj. pro souč.	<i>ut – ut nōn</i> že – že ne	běžné v líčení	<i>Et accidit ut tonderētur grex eius in Carmēlō. (1Reg 25,2) A stalo se, že jeho stádo na Karmelu bylo ostráháno</i>
obs. obavné B 4	Ř <i>timeō, metuō, periculum est</i> (chybí obj./subj.)	konj. pro souč. / předč.	<i>nē – nē nōn (ut)</i> aby ne/že – že ne	běžné	<i>Timuī nē violenter auferrēs filiās tuās. (Gn 31,31) jsem se, abys neodvedl své dcery násilím.</i>
obs. zabraňovací B 5	Ř <i>impediō</i> apod. (chybí obj./subj.)	konj. pro souč.	<i>nē/quōminus – quīn</i> (infinitiv)	běžné	<i>Vīvit Dominus Deus Israel, quī prōhibuit mē nē malum facerem tibi. (1Reg 25,34) Žije Pán Bůh Izraele, který mi zakázal, abych ti učinil něco zlého // mi zakázal učinít ti něco zlého.</i>
účinkové B 6	(Ř <i>sic, adeō, tālis, tantus</i> apod.)	volně konj. pr./impf./pf.	(<i>ita</i>) <i>ut – ?nē</i> že – že ne	běžné	<i>Et cūrāvīt eum, ita ut turbae mīrārentur. (Mt 12,22) [A uzdravil ho, takže se zástupy divily</i>
přípustkové B 7	—	konj.	<i>ut (– ut nōn)</i>	vzácné	<i>Ut dēsint vīrēs, tamen est laudanda voluntās. Přestože sil se nedostává, je třeba pochválit dobrou vůli.</i>
vsuvky formou finální B 8	Z vyjadřuje účel řečového aktu	konj. pro souč., obv. pé.	<i>ut – nē</i> aby – aby ne	řidké	<i>ut ita dīcam; nē oblīvīscar</i> abych tak řekl; abych nezapomněl

 Přehled vět s *ut* a výrazy izofunkčními, část II

C. SOUHRNNÉ CVIČENÍ **Genera sententiarum distinguenda sunt!**

- 1 Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi* quod* ex ligno, de quo praeceperam tibi ne comederes, comedisti? ledaže Gn 3,11
- 2 Et expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut Dominus imperaverat. Ex 40,17; vsuvka nebo způsobová věta?
- 3 Quibus illatis, dixit: Pater mi? At ille respondit: Audio. Quis es tu, fili mi? Dixitque Iacob: Ego sum primogenitus tuus Esau: feci sicut praecepisti mihi; surge, sede et comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua. Gn 27,18sq.
- 4 Venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam ut interficerent eam. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helciae uxorem Ioakim. Et venit cum parentibus et filiis et universis cognatis suis. Porro Susanna erat delicata nimis et pulchra specie; at iniqui illi iusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta), ut vel sic satiarentur decore eius. Dan 13,28-31; jak by po *iusserunt* vypadala inf. vazba?
- 5 Novus Adam, in regnum mortuorum descendisti, ut de mortis carcere iustos ab origine mundi ibi detentos liberares: fac ut omnes, in sepulcro scelerum iacentes, audiant vocem tuam et vivant. PrecesLaudSabS
- 6 Dominus erit in latere tuo et custodiet pedem tuum, ne capiaris. Prov 3,26
- 7 Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum et vade in domum tuam. Mt 9,6
- 8 Da nos tecum commori, ut tecum in gloria resuscitemus. PrecesLaudFerVIPassDom
- 9 Omne mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, cave diligenter ut facias, ut possitis vivere et multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua iuravit Dominus patribus vestris. Dt 8,1
- 10 Et cum* esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant, duodecim parabolam. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, ut videntes videant et non videant et audientes audiant et non intelligant, ne quando convertantur et dimittantur eis peccata. Mc 4,11-12; když
- 11 Constitui cherubim, qui famuli in morem custodirent te; facio ut cherubim pro eo ac Deum decet adorent te. AltSabS (PG 43)
- 12 Fulgens velut rosa / nos hic illumina, / ut iungamur tuo / dilecto Filio, / Maria pia. cantio Ave gloriosa
- 13 Et auxit populum suum vehementer, et confortavit eum super inimicos eius. Convertit cor eorum, ut odirent populum eius, et dolum facerent in servos eius. Gn 23,6; účel nebo účinek?
- 14 Famulus, qui submissis humeris scienter adiuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si* id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractaretur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. v případě, že...; D 2151 (Errores doctrinae moralis laxioris, 1679)
- 15 Loquamur ergo prout Spiritus Sanctus dederit eloqui nobis, ipsum humiliter et devote postulantes, quatenus gratiam suam infundat, ut diem Pentecostes in quinque sensuum perfectione et decalogi observatione compleamus, et spiritu vehementi contritionis repleamur, et linguis igneis confessionis accendamus, ut accensi et illuminati in splendoribus sanctorum, Deum trinum et unum videre mereamur. SAntPad = LH - Alt13.6.
- 16 Omnipotens sempiternus Deus, qui sanctis N. et N. pro Christo pati donasti, nostrae quoque fragilitati divinum praetende subsidium, ut, sicut illi pro te mori non dubitarunt, ita nos fortes in tua confessione vivere valeamus. OratTQVespComPlurMart
- 17 **Liberā nōs, quaesumus, Domine, ab omnibus malīs, dā propitius pācem in diēbus nostrīs, ut, ope misericordiae tuae adiūtī, et a peccātō simus semper liberī, et ab omnī perturbātiōne sēcū rī: exspectantēs beātam spem, et adventum Salvātōris nostrī Iēsū Chrīstī.** odkud?